

PX 4776/1

საქართველოს
მემორიალი

n 7/425

დარიალის ციხე
Дарьяльская крепость

სამართლებელს სსრ კულტურის სამინისტროს
კულტურის ძეგლთა დაცვისა და
რესტავრაციის სამხმთა სამმართველო

დარიალის ციხე

აბ. წ. პირველი საუკუნეები.

სამხოთა კავშირის თვალწინდელ ტერიტორიაზე მრავალი კუბეა მიწზედელი და წარმტაცი. მათ შორის სამხოთა ტურისტთა განსაკუთრებული სიყვარულით სარგებლობს საქართველოს სამხედრო გზა. ამ მარშრუტით, დაწეებული დარიალიდან ვიდრე თბილისამდე, მრავალფეროვან ბუნებასთან ერთად მგზავრთა ვურადღებას ისკრობს არქიტექტურული ძეგლები განლაგება და მათი სიმრავლე. ისინი უტყუო, მაგრამ შექერმეტყველი მოწმენი არიან წარსულში ქართველ ხალხის მაღალი კულტურის, შრომისა და ბრძოლისა.

კავკასიონის ქედის გადაღმა სამხედრო გზა მდ თურგის მეტად ვიწრო კალაპოტს გასდევს. გზა, რომელიც მშობლიურ მდინარის ხან მარჯვენა და ხან მარცხენი ნაპირას მიემართება, სელი კლდეების თითქმის ვერტიკალური კედლებითაა შემოზღუდული. სწორედ ამ ვიწრო ხეობას ეწოდება დარიალი, რაც სპარსულად „ღაღანთა კარს“ ნიშნავს. ქართველები მას „არაგვის კარს“ ან „აღანთა (ღაღანთა) კარს“ ეწოდებდნენ. ეს რბილყოფის ქვეყნებთან მავჯობებელი კარი ოდითგანვე კართელების ზღვში უყოფილა და ისინი დღენადაც მის გამაგრებაში იყვნენ. ვერც კიდევ ჩვენს წელთაღირო ცხენამდ პირველ საუკუნეში ეს ხეობა მართებულბს გადარკობოლ მქონეთა მიუდგომელი კედლით, რომელზედაც რკინით შემოქედული კარები უყოფილა შემოხვენი. ამ ხეობაში განლაგებული ციხეთა შორის გამოირჩევი: დარიალის ციხე. აგი მდებარეობს აქათბულ და ხმაურაიანი თურგის მარცხენა ნაპირას, მაღალი, კონუსურ მოყვანილობის კლდოვანი მთის თავზე. ამ ციხეს ზოუდღენა ლერმონოტოვა ლეგია, რომელიც შემდეგ სიტყვებით იწევა:

„სადაც ბინდუნდუნი ლედების მიზრდელ
გასდევს დარიალს თურგი მყვარალი,
ამართულია იქ კომუკი ძველი,
შავს კლდეზე შვად გამოშორალი.“

ამ ბრწყინვალე ლეგის შედეგად დარიალს ციხეა „თამარის ციხე“ შეერგა, სამუხარობ, მრავალს ეს თამარი ზურია თამარი მეფე, რომელსაც (1184-1113) არაფერი აქვს საერთო ლეგინდრულ თამართან: ლერმონოტოვა ეს სახელი ბილი ლეგინა და არაფერან ცხენის“ ერთ-ერთი ვარანტიდან, სადაც დარუჯან ცხენის მავიერ ხსენდება თამარ-ციხიერი.

ციხე დაბლოთიდან და აღმოსავლეთიდან, ე. ი. ამ მხრიდან, საიდანაც უველზე მეტი საფრთხე იყო მოსლოდნელი, მიუდგომელი იყო. რასდენად ამ მხრიდან მთასალ კლდე წარმოადგენს. დასავლეთი, უწარმარანი მთიდან გამოყოფენ ეს კი დაიცვა სჭირდებოდა: ამიტომ იგი ორივე მხრიდან მავარი კედლებით ჩაუქტიათ ამ კედლებს შორის მდებარე ტერიტორია ციხის დახმარე ვზად უქცევათ.

თავდაპირველ ციხეს მთლიანად უჭირავს კლდოვანი მთის შედე ნაწილი, რომლის ფართობი ერთ ჰექტარამდე აღწევს. ციხის ნანგრევები ვხედებით ქრონოლოგურად განსხვავებულ მრავალ ფენას, რაც იმას ნიშნავს, რომ აქ სიუცხელ დიდხანს არ შეწყვეტილა, ე. ი. ციხეს მნიშვნელოა არ დაუკარგავს გვიან შესავალი ნიშნებშიაც კი გაუღანხსა და კომუკება ვინაა ციხის ტერიტორიაზე მრავალადაა სხვადასხვა სახითის ნაგებობების ნაწილი. ციხეში შესასვლელი სამხრეთიდან უნდა უყოფილიყო. ამავე მხარეს უყოფილა მდინარესთან ჩასასვლელი სადგომლო გვირაბი. შემდეგში სიმარგის სასნელი წელით ამარადებდა დასავლეთიდან მომდინარე წყაროსადგენი.

დარიალის ზეობაში სიმარგის ასაშენებლად ყველაზე ხელსაყრელი ადგილი რომ აქ იყო, ამას ისიც ადასტურებს, რომ რუსებმა XIX ს. დასაწყისში ამიერკავკასიაში მომავალ მთავარი გზაზე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ციხე სწორედ ძველი ციხის გვირგვინააგ.

ავტორი: მ. ზაქარია, რედაქტორი: X ჰრედიკე

თბილისი. სახელგამი. 1967

30 01448. ტირაჟი 15.000. შეუქ. № 417. ფასი 76 კ.

სამედიო სიტყვის კომპანია. თბილისი. მარანიპოლის ქ. 5

УПРАВЛЕНИЕ ПО ДЕЛАМ ОХРАНЫ И РЕСТАВРАЦИИ
ПАМЯТНИКОВ КУЛЬТУРЫ МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ
ГРУЗИНСКОЙ ССР

ДАРЬЯЛЬСКАЯ КРЕПОСТЬ

Первые века нашей эры.

На необитаемой территории Советского Союза много живописных уголков природы. Среди них большой популярностью пользуется Военно-Грузинская дорога. По этому маршруту, начиная с Дарьяла до самого Тбилиси наряду с живописной природой, внимание советского туриста привлекает также ряд архитектурных памятников старины. Они являются безмолвными, но красноречивыми свидетелями высокого строительного искусства грузинских мастеров и стойкости народа, защищавшего свою независимость и свободу.

Северная часть Военно-Грузинской дороги проложена вдоль узкого русла реки Терек. Дорога, извинаясь то по правому, то по левому берегу бурной реки, стиснута почти вертикальными утесами. Именно этот самый узкий участок пути и именуется Дарьялом, что по персидски означает «Врата аллагов». Грузины называли эту теснину «Арагвис-кари» Вратами Арагвы. Этим ущельем, соединяющим Грузию с Северным Кавказом, издавна владели грузины, которые укрепили его в самом узком месте. В первом веке до нашей эры это ущелье было перегорожено грузинами высокой стеной с железными воротами.

Среди крепостей, расположенных вдоль всего ущелья, выделяется Дарьяльская крепость, расположенная на высокой конусообразной скалистой горе, над левым берегом бурного Терека. М. Ю. Лермонтов посвятил этой крепости известное стихотворение, начинающееся словами:

«В глубокой теснине Дарьяла
Где роется Терек во мгле,
Старинная башня стояла,
Черная на черной скале.

Благодаря популярности этого стихотворения Дарьяльскую крепость прозвали «замком Тамары». К сожалению, эту Тамару многие отождествляют с царицей Тамарой (1184—1213), которая ничего общего не имеет с этой легендарной Тамарой. В данном случае Лермонтов использовал один из вариантов легенды «Дареджан Цибери» (Коварная Дареджан), где вместо Дареджан упоминается коварная Тамара.

Крепость с севера и с востока, откуда ожидалась самая большая опасность, была неприступна вследствие крутизны скалы. С запада же к крепости можно было подойти по перешейку, соединяющему скалу с соседней горой. Впоследствии его перегородили высокой стеной. Отгороженную территорию превратили в дополнительную площадь крепостного двора.

Крепость в первоначальном виде занимала всю верхнюю часть скалистой горы (около гектара). По руинам крепости можно проследить хронологически различные слои, что свидетельствует о том, что здесь долго кипела жизнь, т. е. что она и в поздние средневековые не теряла своего значения. Кроме ограды и башен на территории крепости встречаются остатки различных строений. Вход в крепость, повидимому, был с юга. В этой же стороне находился подземный ход к реке. Позднее крепость снабжалась питьевой водой через водопровод, расположенный с западной стороны.

Стратегически исключительное значение этого пункта подтверждается тем, что русскими военными властями в начале XIX века, рядом со старой крепостью, была выстроена новая, самая значительная по Военно-Грузинской дороге.

Автор П. Закария, Редактор З. Дзенадзе

Госиздат ГССР, Тбилиси, 1957

УД 01449, Тираж 15.000, Зав. № 417, Цена 70 к.

Комбинат печати, Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5.